

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 293 - תשפ"ו

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

בענין ימי הסליחות

במוצאי שב"ק יתחילו האשכנזים לומר 'סליחות', והזמן המובחר לאמירת סליחות הוא בסוף הלילה קודם עלות השחר שאז הוא עת רצון, כמבואר בשו"ע (קפ"א ס"א) 'דסוף הלילה הקב"ה שט בעולם הזה והוא עת רצון', והיום יש מקומות שאומרים את הסליחות בחצות הלילה, ובפרט במוצאי שבת לילך מחיל אל חיל, ועוד שהרי אומרים בו 'במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה'.

ונראה דיש מעלה מסוימת באמירת הסליחות בלילה, דהנה כתב הרמ"א שם (ס"א) 'ידקדקו לחפש שליח ציבור היותר הגון וגדול בתורה ובמעשים טובים לסליחות כמו לימים נוראים, ושיהא בן שלושים שנים וגם שיהא נשוי', ודברי הרמ"א צ"ב מדוע ש"ץ של סליחות שהוא רק מנהג צריך שיהא כש"ץ של ימים נוראים.

והנה בהמשך דבריו שם כתב הרמ"א "ויש מקומות נוהגים שהמתפלל סליחות מתפלל כל היום", וכתב המ"ב שם 'דהיינו שחרית ומנחה משום דהמתחיל במצוה אומרים לו גמור, כמבואר במג"א ובלבוש ס"א'.

אלא שבמג"א שם הוסיף דהחזן של סליחות מתפלל גם תפילת מעריב, וביאר המחצית השקל דהיינו המעריב של אחרי הסליחות, ואף שאותו מעריב הוא כבר ביום הבא, יש לו שייכות ליום הקודם כיון שתקנת תפילת ערבית היא כנגד האברים והפדרים שהקריבו מאתמול.

אמנם בדרכי משה שם כתב דש"ץ של סליחות מתפלל גם מעריב שלפניו, ובשער הציון (ס"ק כ"ד) כתב 'דאפשר שזהו ג"כ כונת המג"א', ודבריו צריכים ביאור כיצד יתכן לומר כן הרי כתב המג"א שהטעם הוא משום 'המתחיל במצוה אומרים לו גמור', וזה שייך דוקא בתפילות שעומדות לפניו ולא בתפילות שכבר היו.

ועוד תמה בבנין שלמה (סי' ל"ז) שהרי בכל השנה המתפלל שחרית אינו צריך מדין 'המתחיל במצוה' להמשיך ולהתפלל גם מנחה ומעריב, כיון שכל תפילה היא לעצמה, וא"כ אמאי בימי הסליחות אמרינן כן שהמתחיל במצוה אומרים לו גמור ותתפלל גם שחרית ומנחה, ובפרט שהמג"א (ס"ז, הובא במ"ב ס"ק י"ד) החמיר וכתב שבמקום שנוהגים כן הוא דין גמור וקודם לאבל וליארצייט.

ונראה בזה דהנה כותרת סימן זה (תקפ"א) היא "דיני ימי תחנונים וערב ראש השנה", וכפי הידוע אף את כותרות הסימנים כתב השו"ע עצמו, וצ"ב מהו הפירוש 'דיני ימי תחנונים' היה לו לכתוב 'דיני ימי הסליחות וערב ראש השנה', ומבואר בזה דימי הסליחות נקבעו לימי תחנונים כיון שזמנים של רצון הם, ולכן אומרים סליחות בימים אלו, דע"י אמירת הסליחות מתחיל בפועל ימי התחנונים, ואף שאר התפילות שחרית מנחה ומעריב שונות מהתפילות של כל השנה, שבכל השנה התפילות הם התחנונים וכל תפילה לעצמה, אבל בימי התחנונים התפילות מתחברות כמקשה אחת אל תחנוני הסליחות ונחשבים כתפילה אחת.

ולכן יש שנהגו שש"ץ המתחיל בסליחות ממשיך ומתפלל אף שחרית ומנחה, דאם אינו מתפלל נחשב כאילו עזב את העמוד באמצע התפילה, שהרי כל התפילות בימי התחנונים הם כמקשה אחת, ולכן הוא קודם אפי' לאבל או

לייארצייט, וזהו ממש כלשונו של הגר"א 'המתחיל במצוה אומרים לו גמור' שזהו מצוה אחת ולכך אומרים לו גמור והתפלל גם שחרית ומנחה.

ולכך דעת השעה"צ היא שדברי המג"א אומרים גם לגבי המעריב שלפניו, דאף שאין כאן את הענין של 'המתחיל במצוה' שהרי עדיין לא התחיל את אמירת הסליחות, אפ"ה כיון שיסוד הטעם הוא משום שהכל הוא מקשה אחת של יום תחנונים, א"כ אף המעריב שלפניו שייך לאותו היום ושפיר אם יודע שיתפלל הסליחות באותו היום עליו להקדים ולהתפלל אף את המעריב שלפניו, וכן נוהג כ"ק האדמו"ר מבעלזא שליט"א שניגש לעמוד ביום א' דסליחות, ומתפלל גם את המעריב שלפניו ואת השחרית ומנחה שלאחריו, וכן נוהגים במספר קהילות בארץ ישראל.

ומה"ט נראה דיש מעלה באמירת הסליחות בלילה, דככל שאומרים את הסליחות מוקדם יותר כך קובעים את היום כולו לימי רצון, (ויש לציין שלדברי המחצית השקל שכונת דברי המג"א היא על המעריב שלאחריו, אי"ז נוגע לליל שבת, כיון דשבת אינו יום תחנונים).

והנה יש שמתירים לעצמם שלא לומר סליחות כיון שהוא רק מנהג, ולפי דברינו הפסדם כפול ומכופל כיון שאינם מפסידיים רק את הסליחות גופא אלא את כל היום כולו שאינו כיום תחנונים, ואף שאר תפילותיהם הרי הם כשאר השנה במקום שיהפכו למקשה אחת של תחנונים יחד עם בקשת הסליחות.

שיכרה של מצוה - המוכח מפיוט שבסליחות

שמעתי ממר"ר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א מעשה מופלא שהתרחש בסוכות באחד הערים בארה"ב, ביהודי יקר שגר במגדל רב קומות, וכיון שאין באותו מגדל 'מרפסות סוכה' נאלץ להקים את סוכתו למטה בחצר המגדל, אלא שכעבור חצי יממה מהקמת הסוכה הגיעו הרשויות ופירקו את סוכתו, ולכך פנה לשכנו שקנה זה עתה את הקומה העליונה באותו מגדל, וביקש לשכור ממנו לימי הסוכות את קומת הגג שלו שהיתה עדיין מוזנחת ומלאת לכלוך מהשכן הקודם שהתגורר באותה דירה, אלא שלמרבה ההפתעה דרש אותו שכן מאה דולר על כל יום של שכירות ולא הסכים להתפשר במאומה, וכשאותו יהודי כבר השלים עם הדרישה הוסיף השכן שברצונו שחווה השכירות יחתם כדת וכדין אצל עורך דין, דבר המייקר את עלות השכירות באלף דולר נוספים, ובצר לו הסכים היהודי גם לדרישה זו ונחתם החוזה אצל עורך הדין.

אלא שכאשר ניקה היהודי את הגג המוזנח לצורך הסוכה גילה אוצר של מטילי זהב בתוך תיק מלוכלך, ומיהר לקיים את החוק הנהוג באותה מדינה ולהעביר את האוצר לידי המשטרה המקומית כדי שיבררו את מקור הזהב, ולאחר בירור קצר התברר שהאוצר שייך לבעלים הקודמים אך כיון שאין לו יורשים הוא שייך לבעלי או שוכרי הקרקע באותה עת, וכשאמר להם שהוא השוכר של הקרקע דרשו ממנו חוזה שכירות, ובזכות החוזה זכה באוצר שלם ששווי הון רב, ועתה תארו לעצמכם מה חשב אותו יהודי כאשר שמע את הסכום המופרז שהוא צריך לשלם בעבור מצות סוכה, וביותר כאשר דרש ממנו השכן לחתום את החוזה אצל עורך דין, הוא קיים 'בכל מאודך' למען מצות סוכה, והמצוה החזירה לו בכפל כפלים.

והוסיף הגר"ז שליט"א דזהו מה שאומרים בסליחות ו"ממכה עצמה מתקן רטיה" שמתוך המכה הגיעה הישועה, דדוקא מתוך כך שהיה צריך להוציא הוצאות על עורך דין אף שלא היה צורך בכך אך עשה זאת למצוה, מתוך כך הגיעה הרטיה.